

Összeállítás könyvtári berendezéseket gyártó cégekről

A Library Association Information Bureau /Könyvtáros Egyesület Tájékoztató Irodája/ a könyvtári berendezésekről nyújtott tájékoztatás részeként évek óta gyűjti és tagjai részére kölcsönzés, ajándékozás formájában rendelkezésre bocsátja a könyvtári berendezésekre vonatkozó vállalati irodalmat. A szolgáltatás megjavítása érdekében összeállítottak olyan jegyzékeket, melyek a jelentősebb cégek nevét, telefonszámát tartalmazzák a gyártmány, illetve a forgalmazó neve alatt. E jegyzékek - JENKINS, Helen M. szerkesztésében - közreadásra is kerülnek, jóllehet nem nyújtják sem a cégek, sem a gyártmányok teljes felsorolását. A szolgáltatott információk az 1973. december elejéig begyűjtött adatokra nézve érvényesek. Az azóta bekövetkezett változásokról az iroda nyújt tájékoztatást.

/Library and Information Bulletin, 1974. 23.sz. p.1./

FORDÍTÁS

Fordítási kategóriák

A Fremdsprachen c. folyóiratban megjelent a fordítási kategóriák ismerveinek tisztázására és alkalmazhatóságára vonatkozó vizsgálatokkal foglalkozó cikkének szerzője - R. SCHOLZ - nyersfordításokat, átlagfordításokat és nyomdaérett fordításokat vetett egybe azaz a céllal, hogy az ezekben a kategóriákba történő szokásos besorolási ismervek használhatóságát megvizsgálja. A vizsgálatokhoz mind a kiindulónyelvi angol és spanyol, mind a célnyelvi német szövegek rendelkezésére álltak.

Az ismervek használhatóságát a szerző mind a megbízást adó, mind pedig a megbízást teljesítő fél szempontjából vetette kritikai elemzés alá. Az elemzés eredményeiből javaslatokat vezetett le a fordítási kategóriák jelenlegi meghatározásainak bizonyos módosítására. Egyben utalt a fordítók minősítésének fontosságára.

A vizsgálatait során fölhasznált ismerveket a szerző O. KADE és H. GEORGI tanulmányaiból merítette. GEORGI-nak az érthetőségre vonatkozó általános követelményei azonban kevésbé bizonyultak használhatónak, mint a KADE által 1967-ben javasolt részletes minősítési kri-

tériumok /Übersetzungskategorien und Rationalisierung. = Fremdsprachen, 1967. 3.sz. p.163./

Ez utóbbiak ugyanis - SCHOLZ szerint - nem csupán az egyes fordítások meghatározott kategóriákba történő besorolását teszik lehetővé, hanem egyben utalnak az azokból való kirekesztés tartalmi, illetve alaki okaira is.

A KADE által javasolt minősítési kritériumok a következők:

a/ tartalmi vonatkozásban

az információtartalom denotatív összetevői /vagyis a tartalmi összefüggések megóvása/;

az információtartalom szignifikáns összetevői /vagyis a potenciálisan kiváltható tükrözési folyamat megóvása, a vizsgált szövegek esetében elsősorban is a megfelelő terminológia alkalmazása/;

az információtartalom gyakorlati jellegű összetevői /a jel-ember kapcsolat, vagyis az információ vevőjére kifejtendő hatás megóvása/;

b/ alaki vonatkozásban

a célnyelvnek kizárólag szabványos alkalmazása;

a célnyelv kifejezési eszközeinek optimális megválasztása;

a kiindulónyelvi szöveg stílusának megóvása mellett optimális célnyelvi stílus alkalmazása.

Az elfogadható szabálysértések KADE szerint az alábbiak:

magyarázó kiegészítések, a szignifikáns és pragmatikus jelentések elhanyagolása következtében előálló információvesztés pótlására;

a tartalmi összefüggéseket biztosító körülírások;

a helyesírás, az alaktan, a mondattan, a szóképzés, a nyelvezet, a nyelvi sajátosságok és a stílus ellen elkövetett vétségek, amennyiben ezek az információtartalom denotatív összetevőit - vagyis az egyes szavak fő jelentéseit - nem befolyásolják.

SCHOLZ vizsgálatai során problémaként jelentkezett, hogy egyes fordítások kis számu tartalmi vagy alaki hiba miatt - a szöveg hosszától és egészben vett minőségétől függetlenül - nem lettek volna az őket egyébként megillető kategóriákba besorolhatók. Ezért elfogadhatónak, sőt szükségesnek tűnik, hogy a minősítés alapjául szolgáló hibák számát a lefordított szöveg hosszának függvényében értékeljük.

SCHOLZ-ot vizsgálódásai állítólag meggyőzték arról, hogy a KADE által javasolt és fentebb ismertetett kritériumok használható alapot szolgáltatnak a fordítások minősítéséhez, illetve előírt minőségű

fordítások elkészítéséhez. Ugyanakkor azonban nem titkolta, hogy a mérhető, exakt nagyságok hiánya a minősítést igen megnehezíti. Eltekintve azoktól az esetektől, amelyekben nyilvánvaló félrefordítások voltak megállapíthatók, a kiindulónyelvi és a célnyelvi szövegek közötti megegyezést, vagyis a tartalmi kritériumok teljesítését, csakis empirikus-intuitív uton volt képes megállapítani. De nem volt jobb a helyzet az alaki kritériumokat illetően sem.

Fentebbi saját optimista állásfoglalásának ellentmondva, SCHOLZ tehát arra a pesszimista következtetésre jutott, hogy a fordítások minőségi értékelése és besorolása szükségszerűen és nagymértékben szubjektív alapokon történik. A mindennapi gyakorlat is azt bizonyítja - írta -, hogy mennyire eltérők az egyes fordítások minőségére vonatkozó vélemények, ítéletek.

SCHOLZ azt is beismerte, hogy az előirt követelmények pozitív teljesítése csakis negatív értelemben vizsgálható, ami azt jelenti, hogy ha a megkövetelt kritériumok elleni komoly vétség nem állapítható meg, akkor ezt a tényt úgy kell értékelni, mintha a fordító valamilyen kritériumot teljes mértékben kielégítette volna.

Mindezek után SCHOLZ ismét visszaváltott optimista regiszterére, újból leszögezve, hogy a fordítások minőségi besorolása a bevezetőben említett kategóriák egyikébe vagy másikába a KADE-féle kritériumok alapján megoldható, végrehajtható.

Ennek a kijelentése után ismét azokról a nehézségekről beszélt, amelyek ennek az állításnak pontosan az ellenkezőjét bizonyítják. Ilyen nehézség például a szöveg tartalmi és alaki egysége, illetve az információtartalomnak denotatív, szignifikáns és pragmatikus összetevőkre való fölbontása. A természettudományos és műszaki fordítóktól SCHOLZ szerint is minden esetben meg kell követelni, hogy a fordítások használóinak a tudatában világos képzeteket alakítsanak ki, illetve, hogy hamis vagy téves információkat ne közvetítsenek. Ilyesfajta veszély még szakemberek részéről is fennáll, ha teljesen új ismereteket körülírások formájában közölnek velük. A terminológiai pontosságot tehát még a legalacsonyabb színvonalú szakfordításoktól is meg kell követelni.

Értelem szerinti körülírások csak új és nehezen definiálható terminusok esetében fogadhatók el, de egyúgyazon a fordításon belül csupán a terminus legelső fölbukkanása alkalmával. Ilyenkor a fordítónak - zárójelben vagy lábjegyzetben - utalnia kell a körülírt eredeti idegen kifejezésre. Ez a követelmény is megerősíti, hogy szakfordítók esetében a nyelvismeret és a tárgyismeret egyenlő értékű minősítő tényezőnek tekintendő.

Itt már a szerző egészen messze jár a kezdetben dicsőített KADE-féle minősítési pontoktól. SCHOLZ a nyersfordítást, mint kategóriát, egyszerűen nem fogadja el, mert szerinte az átlagfordítás egy kellő képzettségű fordító szempontjából azt a fokot képviseli, amelyet minimális szellemi erőkifejtéssel el kell tudnia érni. Másfelől viszont azt hangsúlyozza, hogy a nyomdaérett fordítások sok fordító szempontjából tulságosan magas minőségi követelményeket jelentenek, s ezeket

a fordító - főként alaki vonatkozásokban - gyakran csak részben képes kielégíteni.

SCHOLZ meghatározása szerint az átlagfordítás egy kiindulónyelvi szövegnek a célnyelvbe átültetett olyan írásban rögzített változata, amely a tárgyi tartalmat helyesen és egyértelműen adja vissza, a terminológiai azonosságot megóvja, és a célnyelvi kifejezési szabványok ellen nem követ el durva hibát.

A nyomdaérett fordítás - ugyancsak SCHOLZ meghatározása szerint - a kiindulónyelvből a célnyelvbe áttett olyan írásban rögzített szöveg, amely a tárgyi tartalmat helyesen és egyértelműen, a célnyelv nyelvhasználati szabványainak a tiszteletben tartásával adja vissza, ugyanakkor azonban megóvja az eredeti szöveg terminológiáját és stílusát is, és az olvasóra ugyanazt a hatást fejti ki, mint az eredeti szöveg.

SCHOLZ tehát végeredményben az alábbiakat javasolja:

a/ ugynevezett nyersfordításokról ne beszéljünk, ilyeneket ne készíttessünk, illetve ne készítsünk;

b/ az átlagfordítások esetében ne az elsikkadt nyelvi szépségeket kérjük számon a fordítótól, hanem az alkalmazott terminológia helyessége és pontossága alapján ítéljünk;

c/ emelt tárgyi és nyelvi igényeket csakis a kinyomtatásra szánt fordításokkal szemben indokolt támasztani.

Ezzel egyet is lehet érteni, meg nem is, hiszen az ugynevezett átlagfordítások /SCHOLZ-nál "munkafordítások"/ a nyelvrontásnak komoly tényezői lehetnek, és sok tekintetben hozzájárulnak a szaknyelvek elsekélyesedéséhez. Az is kérdéses, hogy az egyik nyomdafesték miért jelent többet, mint a másik, hiszen a napilap, a szaklap is nyomtatvány, s ezekbe - az idő rövidege miatt - rendszerint nyersfordítások kerülnek, azok minden nyelvi és tárgyi pongyolásával egyetemben. Nyersfordítás SCHOLZ nézeteitől függetlenül van, s mindig is lesz, ugyanakkor azonban a minőségi mércét sohasem szabad hivatalosan lejjebb állítani, azt - még az un. átlagfordítások esetében is - lehetőleg mindig emelni kell. Ezért ontják a főiskolák és szaktanfolyamok az okleveles fordítókat.

/Fremdsprachen, 1974. 1.sz. p.17-27./

Tarnóczi Lóránt